

HISTORY OF CULTURE AND CULTUROLOGY

DOI: 10.46340/ephd.2020.6.1.9

Вероніка Рябошапка

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

МІСЦЕ РОДИНИ САНГУШКІВ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Veronika Riaboshapka

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2662-3479>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE PLACE OF THE SANHUSHKO FAMILY IN THE SOCIO-POLITICAL LIFE OF THE POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH

The article is devoted to the position of Sanhushko princes at the existence of the joint Polish-Lithuanian state, their role in public life. The author reviewed the activities of the representatives of the family, both locally and nationally. It is determined that the family managed to integrate into the socio-political processes of the Polish-Lithuanian Commonwealth, to maintain their own possessions and position among the elite of society. The issues of management of own estates by Sanhushko family representatives, implementation of measures for its improvement and development are investigated. Relations with the subordinate population, including the princes who were serving in the family, were traced. The article also focuses on the initiatives of Adam-Alexander Sanhushko to resolve the church issue in Ukrainian lands, contacts with the Orthodox clergy and representatives of the papal throne.

Keywords: Sanhushko, union, Polish-Lithuanian Commonwealth, voivodeship, Volyn.

Становище знатних князівських родин завжди викликає значний інтерес та привертає увагу дослідників. Не є виключенням в цьому плані статус роду Сангушків після укладання Люблінської унії та створення нового державного утворення на політичній карті Європи – Речі Посполитої. Підготовка до об'єднання та переговорний процес зайняли тривалий час, що було пов'язано з позицією різних політичних угруповань щодо формату угоди та торгами за збереження економічних прав та привілеїв магнатсько-шляхетського прошарку Великого князівства Литовського. Як зауважує Н. Яковенко «... поступка українській князівській традиції була зроблена вже на установчому сеймі котрий, купуючи згоду князів на унію, визнав за ними те особливе становище, яке принципово суперечило звичаям Польської держави...»¹. Дослідниця фокусує увагу на збереженні набутих прав та звичаїв для представників князівських сімей (в тому числі нащадків), що мешкали на території Волині та Київщини як православного, так і католицького віросповідання, з відповідними можливостями займати найвищі урядові посади.

В межах власне Великого князівства Литовського (Жемайтія, Аукшайтія та Новогрудська земля «Чорна Русь») транзит, пов'язаний зі створенням Речі Посполитої, не спричинив істотних соціальних зривів. Проте зовсім інша ситуація була на українських землях, де межі конвергенції незабаром стали очевидними. Багато провідних руських родин, зокрема Сангушки, Чарторійські та Вишневецькі належним чином сприйняли етос шляхти протягом «післяунійного століття». Їхній плавний перехід до католицизму був важливою частиною процесу, коли шляхетні еліти Речі Посполитої відійшли від релігійних поділів, що слідували за Реформацією, в результаті якої велика кількість привілейованого

¹ Яковенко, Н. (1993). *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.* Київ, 107.

прошарку населення перетворилася на протестантську, до посилення ідентифікації католицизму як визначальної риси правління Речі Посполитої¹.

Питанню становища литовської знаті після утворення Речі Посполитої присвятили свою увагу Н. Яковенко², О. Однороженко³, А. Блануца⁴ та інші. Вони здійснюють порівняльний аналіз кількісного складу князівської еліти в до- та післяунійний період, досліджують специфіку зміни землеволодіння в середині прошарку та відповідно наявність політичного впливу на державне життя. В цьому ключі немаловажливую роль відігравав рід князів Сангушків, який займав чільне місце серед елітного стану Великого князівства Литовського. Зміни, пов'язані з утворенням єдиної польсько-литовської держави, звичайно не могли оминати їх та зафіксували нові реалії співіснування в досить розширеному складі, поряд з польською магнатерією.

Безумовно, вагому роль в державному житті наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. XVI ст. відігравав князь Роман Федорович Сангушко, який обіймав посаду брацлавського воєводи, а з 1567 року – польного гетьмана Великого князівства Литовського. Його військові таланти, непересічна політична далекоглядність та належність до відомого князівського роду привернули увагу польського короля Сигізмунда II Августа до власної персони. Як стверджує А. Шаповал, князь Роман Федорович «любленець короля Сигізмунда Августа» здобув славу через звитяги над московським військом Івана Грозного, успіхи в Лівонській кампанії та перемоги над татарами біля Умані в 1566 р. За це був удостоєний отриманням земельних володінь на Брацлавщині та титулу однойменного воєводи⁵.

Не можна оминати увагою той факт, що князь не належав до ревних прихильників укладання унії, радше був її противником. Під час підготовки до підписання унії в 1569 р. на Волині були сформовані списки осіб, які у визначений час зобов'язані були з'явитися у Володимир-Волинський і підтвердити свою згоду на об'єднання Великого князівства Литовського з Польським королівством, присягнувши на королівському універсалі. Проте ні Р. Сангушко, ні О.Чарторийський, ні В.-К. Острозький, ні М. Збарзський та А. Курбський не приїхали на цю церемонію без жодного пояснення причин власної відсутності⁶. Хоча причина була очевидною – незгода з запропонованою процедурою та ситуативно сформована «руська партія», яка прагнула отримати чіткі гарантії збереження власного статусу в новій державі.

Однак хитке зовнішньополітичне становище Великого князівства Литовського, пов'язане з постійною військовою загрозою зі сторони Московської держави, набігів татар, спонукали змінити власну точку зору на це, вкрай дражливе питання. Більш того, зростання впливу Польського королівства та, особливо шляхти, ставили на порядок денний необхідність, в першу чергу, пошуку шляхів збереження економічних позицій серед магнатерії, а також прихильності королівської влади. Підтримка унії, хоч і не безумовна, дозволила вирішити ці актуальні для статусу родини завдання.

Слід зауважити, що литовсько-руські князівські роди зуміли досить швидко адаптуватися до нових реалій та інтегруватися в політичну систему нової державної форми правління. Рівні можливості для усіх представників привілейованого прошарку населення, що були передбачені Люблінською угодою, в тому числі незалежно від віросповідання та рівня землеволодіння, відкрила для князівських родів Великого князівства Литовського можливість не лише утримати власні позиції, а й навіть наростити власну політичну, економічну та військову вагу в суспільно-політичному житті Речі Посполитої. Як результат, період другої половини XVI – першої половини XVII ст. характеризується як час піднесення князівської влади в умовах існування польсько-литовської держави.

Відзначасмо, що керівні адміністративні посади в воєводствах, які існували на території українських земель, майже незмінно протягом вищезазначеного періоду займали вихідці з групи семи

¹ Frost, R. I. (1995). *The Nobility of Poland-Lithuania, 1569-1795.*, Longman & Co., 2, 274.

² Яковенко, Н. (1993) *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.* Київ, 472.

³ Однороженко, О. (2011). *Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада.* Київ: Темпора, 422.

⁴ Блануца, А. (2006). «Княжата головні» та «княжата-повітники» на Волині у XVI – першій половині XVII ст. *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)*, 17, 227-238.

⁵ Шаповал, А. (2010). *Володарі трьох ключів. Життя і діяльність князівської родини Сангушків.* Тернопіль: Крок, 22-23.

⁶ Філюшкін, А.И. (2007). *Андрей Михайлович Курбский: Просопографическое исследование и герменевтический комментарий к посланиям Андрея Курбского Ивану Грозному.* Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета, 82.

найвідоміших «князів-головних» (21 особа) – Острозьких, Заславських, Сангушків та інших. Водночас, таке становище дозволяло князівським родам вирішальним чином впливати на формування складу земських урядників, зокрема висувати та підтримувати власні креатури, які вірно служили та забезпечували безумовне врахування інтересів князів в місцевих справах¹.

На підтвердження вищезазначеного слід розглянути участь представників сімейства Сангушків у складі сенаторських урядів у розрізі воєводств (Волинського, Київського та Брацлавського) з 1569 по 1648 рр. Зокрема, посади Волинського та Брацлавського воєводи займали Адам-Олександр Сангушко (1630-1653) та Роман Сангушко (1566-1571) відповідно. Крім того, згаданий нами Адам-Олександр Сангушко перед призначенням воєводою зумів також побувати у статусі брацлавського (1618) та київського каштеляна (1618-1621). Ще один репрезентант роду, Григорій Сангушко, раніше займав місце брацлавського каштеляна у період з 1598 по 1602 рр.².

Доступ до політичної влади у воєводствах відкривав широкі можливості для князівської еліти, в тому числі і Сангушків, встановити контроль над повітами та власне усю територією воєводств, а це, в свою чергу, дозволяло сформувати міцні політичні позиції щодо впливу на загальнодержавний рівень, демонстрацію власної ваги та могутності, інколи навіть більші, ніж за часів литовсько-руської держави. Крім того, князі, володіння яких концентрувались на Волині, поступово перетворюються на найбільш заможних представників правлячої еліти Речі Посполитої. Цьому сприяли реформи 1564-1566 рр., відповідно до яких дрібна та середня шляхта отримувала право самостійно розпоряджатися власним майном. Скориставшись такими нововведеннями, безумовно вигідними князям, останні, маючи в розпорядженні значні грошові ресурси, скупили землі шляхти та покращили свої економічні показники у масштабах країни³.

Не можна оминати увагою досить цікавий аспект щодо присутності військових формувань в розпорядженні князівських домів. Вони формувалися з княжих слуг, зем'ян-ленників та клієнтів, що мали в своїй власності землю на території, що належала саме князям. Ці збройні угруповання утримувалися за рахунок князівських доходів та значно перевищували чисельно державне військо. Саме наявність власних військових потуг дозволяло князівському прошарку відігравати ключову роль не тільки у справі захисту батьківщини, а й впливати за допомогою цього фактору на державні справи, в тому числі і заходи на зовнішньополітичній арені.

Також варто звернути увагу на той факт, що у князів Сангушків перебували на службі князі-слуги. Що ж це за вид князівського прошарку? Князі-слуги з'являються з прошарку князів-повітників, зазвичай вони виконували функції адміністраторів у володіннях своїх сюзеренів. Зокрема, з 1569 по 1577 згадується Григорій Ружинський, який був сотником надвірної корогви⁴.

Окремий аспект щодо ролі представників роду належить питанню створення Київського патріархату, а саме української помісної автокефальної церкви. Зокрема, князь Адам-Олександр Сангушко, католик за віросповіданням, був прихильником самостійної патріаршої кафедри в Києві, що дозволило б, на його переконання, вирішити декілька стратегічних питань. По-перше, зафіксувати самостійний статус патріархії, яка була б незалежною від Константинополя та водночас підтримувала тісні зв'язки з Римською курією. По-друге, і саме головне, подолати церковний розкол, що утворився в результаті укладання Берестейської унії. Відомо, що восени 1635 р. князь виступив з подібною ініціативою, надіславши до Ватикану відповідні послання. В них зазначалось, що Петро Могила попередньо висловлює готовність підтримати унію православних та уніатів, проте на заваді відкритої позиції відзначався вплив козацтва як ревного захисника православ'я. У лютому 1636 р. за дорученням Папи Римського була сформована комісія з трьох кардиналів, якій доручалося в режимі секретності опрацювати це питання та надіслати князю позитивні сигнали. У квітні цього ж року з Риму була відправлена інструкція папському нунцію в Речі Посполитій М. Філонарді, у якій визначені наступні завдання: зустріч з Адамом-Олександром Сангушком, вивчення настроїв щодо можливості церковного єднання, зокрема зі сторони П. Могилы, православної шляхти, чернецтва та козацтва. Варто зазначити, що нунцій все ж таки мав перемовини з князем і навіть королем

¹ Однороженко, О. (2011). *Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада*. Київ: Темпора, 232.

² Яковенко, Н. (1993). *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.* Київ, 109.

³ Однороженко, О. (2011). *Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада*. Київ: Темпора, 232-233.

⁴ Яковенко, Н. (1993). *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.* Київ, 120.

Владиславом IV, який хотів вирішити складне міжконфесійне питання та послабити вплив Москви та Константинополя на Київську митрополію. Проте на заваді реалізації ініціативи стало приховане прагнення підпорядкувати новостворену патріархію папському престолу та категорична відмова православного духовенства визнавати зверхність Папи Римського¹.

Варто зауважити, що значним показником впливовості знатних сімей був рівень землеволодіння. Так, за інформацією, вміщеною в Поборовому реєстрі 1570 р., найвпливовішими князівськими родами не лише на Волині, а й на теренах Речі Посполитої виступали Острозькі, Сангушки-Коширські, Вишневецькі, Корецькі, Чарторийські, Збараські та Четвертинські². Ці дані є цінними з огляду на те, що опис володінь проводився в перший рік після унії та фіксував становище русько-литовської еліти в об'єднаній державі. Також це є підтвердженням дотримання домовленостей, що були досягнуті перед укладанням угоди.

Водночас, слід зауважити, що відомості поборових реєстрів, які виконували функції звітних документів з оподаткування господарства (т.зв. «ревізійні книги»), незважаючи на наявність цінної фіскальної інформації, загалом відзначалися великою кількістю неточностей та зловживань щодо ухилення від сплати податків та зборів. Такі речі відображалися у формі утаємничення або приховування наявного у власності майна, звільнення від сплати податків, неможливості верифікувати представлені для реєстру дані. Безумовно, князівські роди були зацікавлені в оптимізації податкових відрахувань та приховуванні джерел власних надходжень. В цьому плані найбільш змістовно наповненими видаються поборові реєстри 1578 р., 1583 р. та 1589 р. Серед них нашу увагу привертають первинні реєстри володінь князя Романа Сангушка на Поліссі (Несухойжі, Турійськ, Чернеггородок тощо). Зокрема, згадується, що станом на 1570 р. князь не сплатив передбаченого законом побору з вищеназаних територій, що по суті дало можливість встановити межі володінь князя на Волині в період створення Речі Посполитої³.

За даними тарифів 1629-1640 рр. рід Сангушків концентрував свої володіння виключно на Волині. Вони охоплювали 2647 димів, що становило 5,17 % усіх земельних угідь Волинського воєводства. Для порівняння у найбільших землевласників Заславських нараховувалось 21 609 димів, за ними йшли Острозькі (6813), Корецькі (6344), Вишневецькі (3693) та Чарторийські (2980). Якщо брати загалом по трьох воєводствах (Волинське, Київське та Брацлавське), то частка володінь Сангушків складала лише скромних 2,5 %⁴. З цього можна дійти до висновку, що князі цього роду були представниками лише одного регіону і не могли претендувати на істотну політичну вагу в межах усієї Речі Посполитої в той історичний проміжок часу.

Тим не менше, представники роду не відмежовувались від зайняття адміністративних посад, призначення на які здійснював король. Так, на прикладі міста Могилева можна прослідкувати взаємодію органів місцевого самоврядування з королівськими намісниками. Відзначаємо, що набираюча силу та вплив місцева аристократія намагалася обмежити владу війтів в управлінні містами. Відомо, що починаючи з кінця XVI ст. магістрати, які формувалися в основному місцевою знаттю та перебували під її контролем, системно взяли курс на усунення війтів, що призначалися королями, від отримання доходів з розгляду судових проваджень. Взамін їм виплачувалися компенсації, своєрідні мотивуючі кошти, задля унеможливлення оскарження таких рішень в королівській адміністрації. Для порівняння – війт Стравинський з 1589 р. мав щорічну компенсацію у розмірі 325 злотих, війт Л. Радзивілл в 30-х рр. XVII ст. отримував уже 2 300 злотих, а війту Яну Сангушку в 1647 р. було передбачено уже 2 700 злотих у вигляді компенсаторних виплат⁵. Все це свідчить про те, що судові справи в Речі Посполитій були не лише можливістю отримати доступ до правосуддя та встановлення істини, а й досить прибутковою справою, в якій акумулювалися значні грошові кошти.

Важливу інформацію щодо становища князів з роду Сангушків можемо також віднайти через їхнє володіння та управління містами. Зокрема, цінна інформація міститься в акті Люблінського

¹ Мицик, Ю. А., (2007). Київський патріархат у проектах Петра Могилі. *Український історичний журнал*, 1, 63.

² Блануца, А. (2006). «Княжата головні» та «княжата-повітники» на Волині у XVI-першій половині XVII ст. *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)*, 17, 230.

³ Атаманенко, В. (2011) Описи латифундій Волинського Полісся другої половини XVI – першої половини XVII ст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*, 17, 31-32.

⁴ Яковенко, Н. (1993). *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.* Київ, 118.

⁵ Довбищенко, М. (2003). Епізоди з історії унії в Могилеві (малодосліджені аспекти релігійних рухів на Білорусі кінця XVI – першої половини XVII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, VII, 137.

трибуналу від 26.07.1595 р., за яким маєток Камень був подарований князем Григорієм Сангушком своїй дружині та оцінений у суму 60000 злотих. Проте через десять років маєток був переданий в оренду поміщикам Мнішкам, але з 1611 р. згідно з королівським рішенням Григорію Сангушку дозволялося справляти мито з цих володінь¹.

Досить знаковим у цьому питанні є належність до родинних маєтків міста Острога. Варто наголосити, що Острозька ординація була створена у 1620 р. після смерті Януша Острозького, сина Василя-Костянтина. Суть ординації полягала в можливості зберегти підвладні території в рамках однієї адміністративної одиниці шляхом передачі територій нащадкам доньки Януша Острозького Євфросинії без поділу по чоловічій лінії. Обов'язковими умовами для ордината були: належність до католицизму, забезпечення загальнодержавного війська 300-ми піхотинців та 300-ми вершників, підтримка в належному стані фортифікацій в межах ординації, використання гербу родини Острозьких та збереження неподільності територій ординації. Тим не менше, Острозька ординація перейшла у володіння родини Сангушків у зв'язку з укладенням шлюбу між Юзефою-Марією (Маріанною) Любомирською (1693-1729 рр.) та Павлом-Каролем Сангушком (1680-1750)².

Також не можна не згадати про перехід в 1710 р. у власність литовського підскарб'я Павла-Кароля Сангушка міста Заслава з навколишніми поселеннями в якості приданого дружини. Варто відзначити, що Заславщина була однією з найбагатших територій, що належали колишнім власникам – родині Заславським. Безумовно, Павло-Кароль Сангушко усвідомлював, який вагомий приз він отримує. Більш того, після Вомборзької угоди 1721 р. Острозька ординація перейшла до володіння Януша Олександра Сангушка, сина Павла-Кароля. Отримавши таке значне розширення підвладної території князь розпочинає упорядковувати усі свої маєтності, використовуючи звісно значні матеріальні ресурси набутих активів. Зокрема, у 1746 р. на Заславщині була збудована та введена в експлуатацію нова броварня, що забезпечувала потреби не тільки місцевого, а й іншого підвладного князю населення³.

Крім того, варто відзначити діяльність князя щодо перейменування міста Левартова. Зокрема, в 1744 р. Павло-Кароль Сангушко підготував прохання до короля Августа III щодо зміни назви Левартова на Любартив. Король своїм рішенням задовольнив відповідне клопотання, а також підтвердив привілей Сигізмунда I про заснування міста від 29 травня 1543 р. та надання йому магдебурзького права⁴.

Іншим важливим аспектом діяльності князя Павла-Кароля Сангушка є врегулювання питання місцевого самоврядування. Зокрема, у 1727 р. було видано документ – привілей, що унормовував діяльність органів місцевого врядування. Так, документом було визначено процедуру обрання війтів в Старому і Новому Заславі, ставки місцевих податків та зборів, інших повинностей міських жителів. Як результат, у 1755 р. рішенням короля Августа III Заславу після багаторічної перерви повторно надано статус міста, в якому діє магдебурзьке право⁵.

Слід наголосити, що у родини Сангушків перебували у володінні маєтності і на Ізяславщині. Місто Ізяслав відіграло непересічну роль в Речі Посполитій, оскільки розташовувалось на перетині торгівельних шляхів з західного до східного напрямку, зокрема до Російської імперії. У 1711 р. в маєтках князя Павла-Кароля Сангушка (Ізяславському) відбувались перемовини між королем Станіславом Августом та його російським візаві Петром I щодо необхідності об'єднання зусиль для спільної боротьби проти Туреччини. Також в Ізяславі у 1780 та 1787 рр. перебував імператор Австро-угорської імперії Франц-Йосиф II, а з 1781 по 1787 місто регулярно відвідував Станіслав Понятовський, останній король Речі Посполитої. До речі, за заслуги перед вітчизною король відзначив Януша Модеста Сангушка, сина Павла-Кароля, орденом Білого орла⁶. Беручи до уваги

¹ Бондаренко, Г., Гика, В. (2004). Князі Сангушки в Камені-Каширському (за документами державного архіву Волинської області). *Сангушківські читання*, 14-15.

² Близняк, М. (2017). Інвентар міста Острога 1728 року. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*, 26, 6.

³ Берковський, В. Г. (2011). Джерела правового статусу міського життя Південно-Східної Волині на початку XVIII ст. (на прикладі Старого та Нового Заслава). *Архіви України*, 4 (274), 147.

⁴ Папа, І. (2013). Істочники к генеалогии княжеского рода Сангушков: факты versus легенды. *Rossica Antiqua*, 1 (7), 200.

⁵ Берковський, В. Г. (2011). Джерела правового статусу міського життя Південно-Східної Волині на початку XVIII ст. (на прикладі Старого та Нового Заслава). *Архіви України*, 4 (274), 148-149.

⁶ Балій, Г. (2010). Штрихи до історії палацу князів Сангушків в Ізяславі. *Острозький краєзнавчий збірник*, 4, 105.

вищезазначені факти, можна прийти до висновку, що князі Сангушки були досить шанованими зі сторони королівської влади, а в межах їхніх володінь відбувались міжнародні переговори, що визначали долю тогочасної Європи.

Таким чином, здійснивши короткий огляд діяльності представників князівської родини Сангушків в період існування Речі Посполитої, можна зробити наступні висновки. Більш ніж 220-річна діяльність в умовах об'єднаної польсько-литовської держави зафіксувала збереження статусу князів як привілейованої групи населення, дозволила сконцентрувати власні володіння на території Волині та здійснити відповідні перетворення в соціально-економічному житті, що були на часі. Більш того, низка видатних персоналії з роду займали вагомі урядові посади як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні. Усе це свідчить про провідну роль Сангушків в суспільно-політичному та економічному житті Речі Посполитої в останній третині XVI – кінця XVIII ст. та здатність відомого князівського роду кризь призму часу, незважаючи на зміни в складі, зберегти свою ідентичність та продовжувати займати належне місце серед еліти тогочасного суспільства.

References:

1. Atamanenko, V. (2011) *Opisy latyfundiiv Volynskogo Polissya drugoyi polovyny XVI-pershoyi polovyny XVII st.* [Descriptions of the latifundia of Volyn Polissya in the second half of the XVI – the first half of the XVII century]. *Naukovi zapysky Nacionalnogo universytetu «Ostrozka akademiya»: Istorychni nauky* [Scientific Notes of the Ostroh Academy National University: Historical Sciences], 17, 31-32 [in Ukrainian].
2. Balij, G. (2010). *Shtyryhy do istoriyi palacu knyaziv Sangushkiv v Izyaslavi.* [Strokes to the history of the palace of Prince Sanhushko in Izyaslav]. *Ostrozkyj krayeznavchyy zbirnyk* [Ostroh local history collection], 4, 105 [in Ukrainian].
3. Berkovskyj, V. G. (2011). *Dzherela pravovogo statusu miskogo zhyttya Pivdenno-Sxidnoyi Volyni na pochatku XVIII st. (na prykladi Starogo ta Novogo Zaslava).* [Sources of legal status of urban life in southeastern Volyn at the beginning of the XVIII century (on the example of Old and New Zaslav)]. *Arhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine], 4 (274), 147 [in Ukrainian].
4. Blanuca, A. (2006). «Knyazhata golovni» ta «knyazhata-povitnyky» na Volyni u XVI – pershij polovyny XVII st. [“Chief princes” and “princes-povitnyky” in Volyn in the XVI – first half of XVII cent.]. *Ukrayina v Centralno-Shidnij Yevropi (z najdavnishykh chasiv do kincy XVIII st.)* [Ukraine in the Central-Eastern Europe (from the ancient times to the end of XVIII cent.)], 17, 227-238 [in Ukrainian].
5. Blyznyak, M. (2017). *Inventar mista Ostroga 1728 roku.* [The inventory of Ostroh city in 1728]. *Naukovi zapysky Nacionalnogo universytetu «Ostrozka akademiya». Seriya «Istorychni nauky»* [Scientific Notes of the Ostroh Academy National University: Historical Sciences], 26, 6 [in Ukrainian].
6. Bondarenko G., Gyka V. (2004). *Knyazi Sangushky v Kameni-Kashyrskomu (za dokumentamy derzhavnogo arhivu Volynskoyi oblasti).* [Sanhushko princes in Kamen-Kashirsky (according to the documents of the state archive of Volyn region)]. *Sangushkivski chytannya* [Sanhushko reading], 14-15 [in Ukrainian].
7. Dovbyshchenko, M. (2003). *Epizody z istoriyi uniyi v Mogylevi (malodoslidzheni aspekty religijnyh ruhiv na Bilorusi kincy XVI-pershoyi polovyny XVII st.)* [Episodes from the history of the Union in Mogilev (aspects of religious movements in Belarus at the end of the XVI-the first half of the XVII cent.]. *Drohobychy krayeznavchyy zbirnyk* [Drohobych local history collection], VII, 137 [in Ukrainian].
8. Мусык, Ю. А., (2007). *Kyyivskyy patriahat u proektah Petra Mogyly* [The Kyiv patriarchate in Petro Mohyla's projects]. *Ukrayinskyy historychnyy zhurnal* [Ukrainian Historical Journal], 1, 63. [in Ukrainian].
9. Odnorozhenko, O. (2011). *Ukrayinska (ruska) elita doby Serednovichchya i rannogo Modernu: struktura ta vlada* [Ukrainian (Russian) elite of the Middle Ages and the early Modernist era: structure and power]. Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
10. Papa, I. (2013). *Istochniki k genealogii knjazheskogo roda Sangushkov: fakty versus legendy* [Sources for the genealogy of Sanhushko princes family: facts versus legends]. *Rossica Antiqua* [Rossica Antiqua], 1 (7), 200 [in Russian].
11. Filjushkin, A. I. (2007). *Andrej Mihajlovich Kurbskij: Prosopograficheskoe issledovanie i germenevticheskij kommentarij k poslanijam Andreja Kurbskogo Ivanu Groznomu* [Andrei Mikhailovich Kurbsky: A prosopographic study and hermeneutic commentary on the messages of Andrei Kurbsky to Ivan the Terrible]. Saint Petersburg: Izdatelstvo Sankt-Peterburgskogo universiteta [in Russian].
12. Shapoval, A. (2010). *Volodari troh klyuchiv. Zhyttya i diyalnist knyazivskoyi rodyny Sangushkiv* [Holders of three keys. Life and activity of Sanhushko princes family]. Ternopil: Krok [in Ukrainian].
13. Yakovenko, N. (1993) *Ukrayinska shlyaheta z kincy XIV do seredyny XVII st.* [Ukrainian nobility from the end of XIV to the middle of XVII century]. Kyiv [in Ukrainian].
14. Frost, R. I. (1995). *The European Nobilities in the Seventeenth and Eighteenth Centuries.* Longman & Co. [in English].